

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СВІТЛІ ПРАВОВИХ АКТІВ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ 1569 Р.

У 2014 р. виповнилося 445 років укладення Люблінської унії, остаточний акт якої був підписаний 1 липня 1569 року. Ця подія пройшла непомітною в сучасній українській історіографії. Як і в попередні часи, вітчизняні науковці небагато уваги приділяли цій проблемі. Першим з українських істориків, хто детально показав перебіг Люблінського унійного процесу, був М. Грушевський [1]. Він присвятив висвітленню тих подій більше сотні сторінок друкованого тексту, все ж у нього ми не знайдемо чіткої оцінки значення унії для українських земель. У радянській історіографії утвердилася думка, що унія була поворотною віхою в історії українських земель, що викликала посилення соціального та національного гніту на Україні, почалася активна полонізація і католизація українських земель [2]. Такого ж трактування дотримуються і сучасні історики України, що укладення унії сприяло згортанню політичного життя, зростанню економічних утисків, втрати національних традиції та культури [3].

Всебічний аналіз положень правових актів Люблінської унії до сьогодні не проводився. Завданням цієї публікації і стане огляд положень унійних документів, котрі стосуються становища Київщини, Волині, Брацлавщини у складі Речі Посполитої.

Джерельною основою такого аналізу стануть безпосередньо документи унії, опубліковані у збірнику «*Volumina legum*»: «Про землю Волинську» [4], «Про князівство Київське» [5] та матеріали, що стосуються процесу укладання унії: «Декларація про унію» 1564 року [6], «Рецес сейму Коронного Варшавського в справі Литовської унії» 1564 р. [7], «Про князівство Литовське. Привілей щодо унії Великого Князівства Литовського з Короною» 1569 р. [8], «Щоденник Люблінського сейму» [9].

Укладання унії було складним і довготривалим юридичним переговорним процесом, який безпосередньо почався на Варшавському сеймі 1563-1564 рр., де було прийнято «Декларацію про унію» та «Рецес у справі Люблінської унії» та остаточно завершений на Люблінському сеймі 1568 – 1569 р. Це було завершальним етапом укладення унії, проблема якої постійно була в полі зору правителів Корони Польської Олександра Ягеллончика та Зигмунта I Старого від початку XVI ст., не забували про неї і їх попередники.

Представники українських земель виступали окремою, самостійною стороною переговорного процесу і переговори про становище і привілеї українських земель у складі майбутнього

державного утворення велися окремо і були укладені раніше загального «Привілею щодо унії Великого Князівства Литовського» (1 липня). Ухвала «Про землю Волинську» підписана 26 травня, «Про князівство Київське» – 5 червня.

Згадані документи містять історичне обґрунтування правомірності входження Волині, Київщини, Брацлавщини до Польської Корони.

У правових актах унійного процесу містяться блоки економічних, політичних, релігійних, адміністративних прав, які визначали становище українських земель у об'єднаній державі.

До політичних прав слід віднести звільнення від присяги підданства ВКЛ і приєднання до Королівства Польського як вільні до вільних, рівні до рівних, право користуватися усіма свободами і вольностями, що існували у правовій системі Корони; збереження попередніх адміністративних кордонів Волинського, Київського, Брацлавського воєводств; збереження попередньої традиції проведення повітових сеймиків. Сюди ж віднесемо військову повинність, що на війну ці землі виставляють свої окремішні загони відповідно до Коронних звичаїв.

Окремо виділено геральдичний аспект: при збереженні давніх родових гербів на хоругвах паралельно слід було вживати знак білого орла як Коронного герба.

Збереження усім обивателям різних соціальних станів їх давніх родових достоїнств честі і гідності кожного зокрема. До політичних прав віднесемо гарантію збереження попередніх урядів і служб та призначення на них лише місцевих представників [4, s. 83]. В силі залишалися норми Литовського статуту і судові процеси мали відбуватися згідно його положень.

Найважливішим, очевидно, є блок економічних прав, зокрема на володіння маєтками та іншим нерухомою та рухомою власністю. Король гарантував збереження не лише усіх володінь, підтверджених офіційними документами, але володінь де-факто, на які власники не мають належних письмових юридичних підтверджень. Окрім того, на маєтності українських власників поширювалися положення статуту короля Александра Ягеллончика 1505 р., за яким маєтки не підлягали екзекуції, тобто відбиранню. Даний статут у ВКЛ до унії, не був правочинним.

В унійних актах передбачено і певні духовно-культурні права руського населення. Прихильникам православної віри гарантовано вільне богослужіння відповідно до традицій грецької/православної церкви. Окремим пунктом привілеїв гарантувалися права руської/української мови в судових справах, у звернення до королівської канцелярії та інших сферах.

Висновок. Положення документів Люблінської унії слід оцінювати з точки зору тогочасних правових традицій. Представники українських земель були активним суб'єктом переговорного процесу. Аналіз статей

згаданих документів засвідчують належне гарантування політичних, економічних, духовно-культурних прав руського населення. Варто зазначити, що жоден з представників тогочасної руської/української еліти не висловив претензій на створення бодай якоїсь автономії українських земель у складі Речі Посполитої, такі ідеї з'явилися пізніше в середовищі козацтва та кіл української шляхти. Це і стало полем гострої боротьби в Речі Посполитій у середині XVII ст.

Література:

1. Грушевський М. Історія України-Руси / М. Грушевський. – Т. IV. XIV – XVI віки – відносини політичні. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 338 – 423.
2. Українська Радянська Енциклопедія. – К.: Головна редакція української радянської енциклопедії, 1981. – Т. 6. – С. 250
3. Бойко О. Історія України. Посібник / О. Бойко. – К.: Академвидав, 2003. – С. 107.
4. O ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrocenia ziemie Wołyńskiej do Królestwa Polskiego // Volumina legum. Przedruk zbioru praw. – Т. II. – Peterburg: nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859. – S.80 – 84.
5. O Xięstwie Kijowskim. Przywilej przywrocenia xięstwa Kijoskiego do Korony Polskiej// Volumina legum. – Т. II. – Peterburg, 1859. – S.84 – 87.
6. Deklaracya o unij.// Volumina legum. – Т. II. – Peterburg, 1859. – S. 29 – 30.
7. Reces sejmu Koronnego Warszawskiego w sprawie około unii Litewskiej.// Volumina legum. – Т. II. – Peterburg, 1859. – S.30 – 32.
8. O Xięstwie Litewskim. Przywilej około uniiej Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Koroną// Volumina legum. – Т. II. – Peterburg, 1859. – S.87 – 92.
9. Дневник Люблинского сейма 1569 года: Соединение Великого Княжества Литовского с Королевством Польским. – СПб., 1869. – С. VII, 780 с.